

Sygn. akt IV CSK 612/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Banku [...] - następcy prawnego Spółdzielczej Kasy [...] przeciwko Towarzystwu Finansowemu Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo - Kredytowych Spółce Akcyjnej i Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 3 lipca 2015 r.,
skargi kasacyjnej pozwanych
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 17 kwietnia 2014 r.,

- 1) oddała skargę kasacyjną,**
- 2) zasądza od pozwanych na rzecz powoda kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 30 lipca 2013 r. oddalił powództwo Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...] o ustalenie, że Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych [...] nie była i nie jest członkiem Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2014 r. po rozpoznaniu sprawy w wyniku apelacji powódki Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że ustalił, iż Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo - Kredytowych [...] nie jest członkiem Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...].

Sąd Okręgowy dokonał następujących ustaleń faktycznych. Powódka -Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa [...] jest członkiem pozwanej Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej w [...]. Przed wejściem w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, tj. z dniem 5 lutego 1996 r., członkiem pozwanej Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej był także poprzednik prawny Towarzystwa Finansowego Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych – H. Spółka z o. o. Spółka ta - powstała w 1992 r. - połączyła się z H. O. Spółką z o. o., tworząc H. S. Spółkę z o.o. H. S. Spółka z o.o. połączyła się ostatecznie z pozwanym Towarzystwem Finansowym Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych S.A.

Sąd Okręgowy uznał powództwo Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...] za niezasadne. Wskazał, że ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo- kredytowych nie zawiera przepisu przewidującego utratę z mocy prawa członkostwa osób prawnych niebędących spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi, które były zrzeszone w Kasie Krajowej, nie zawiera też przepisów intertemporalnych pozwalających na stosowania ustawy z mocą wsteczną. Ponadto nie zaistniała żadna z okoliczności, określonych w ustawie prawo spółdzielcze na zasadzie *numerus clausus*, powodujących ustanie członkostwa poprzednika prawnego pozwanego Towarzystwa Finansowego Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo- Kredytowych S.A. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że okoliczności te były przedmiotem ustaleń w sprawie z powództwa Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo- Kredytowej [...]

przeciwko H. Spółce z o.o. i Krajowej Kasie Oszczędnościowo - Kredytowej w [...] o ustalenie, zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w G. (sygnatura: I C ..2/05). Sąd Okręgowy podkreślił, że powództwo Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...] nie zasługuje na uwzględnienie ze względów wskazanych w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2006 r. w sprawie III CZP 67/06 (wydanej w związku z powołaną sprawą I C...2/05). Przede wszystkim jednak Sąd Okręgowy oddalił powództwo, uznając, że po stronie Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...] brak było interesu prawnego, wyrażającego się w stanie niepewności, co do istnienia bądź nieistnienia stosunku członkostwa pozwanego Towarzystwa Finansowego Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych w pozwanej Kasie Krajowej. W tej kwestii Sąd Okręgowy odwołał się (na podstawie art. 365 § 1 k.p.c.) do wyroku zapadłego w sprawie I C ...2/05.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 30 lipca 2013 r. powódka podniosła zarzut wadliwego zastosowania i błędnej wykładni art. 189 k.p.c. w związku z art. 365 § 1 k.p.c., a także naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 25 § 1 prawa spółdzielczego, poprzez brak jego zastosowania.

Sąd Apelacyjny, przyjmując za własne dotychczasowe ustalenia faktyczne, nie zaaprobował dokonanej przez Sąd Okręgowy na jego podstawie wykładni prawa materialnego i procesowego. Uznał za zasadne wszystkie zarzuty podniesione w apelacji. Odnosząc się do kwestii interesu prawnego powódki Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej [...], wskazał, że związanie rozstrzygnięciem określonej kwestii w innej sprawie występuje jednak tylko w granicach podmiotowych prawomocności. W przypadku braku tożsamości podmiotowej, co miało miejsce w rozpoznawanej sprawie, rozstrzygnięcie określonego zagadnienia w jednej sprawie nie wyłącza dopuszczalności jego badania i oceny w innej sprawie. Ponadto od daty wskazanego rozstrzygnięcia doszło do zmiany stanu faktycznego albowiem spółka H. przestała istnieć na skutek połączenia ze spółką H. O. spółka z o.o., która następnie została przejęta przez pozwane Towarzystwo Finansowe. Sąd Apelacyjny zwrócił również uwagę, że przedmiot sprawy niniejszej różny jest od przedmiotu sprawy I C ...2/05 powołanej przez Sąd Okręgowy. W niniejszej sprawie chodziło o ustalenie, czy na skutek

zmian przekształceniowych, jakie dotknęły pierwotny podmiot - Spółkę H., przysługujące jej prawa członkowskie w pozwanej Kasie Krajowej przeszły na pozwane Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych S. A.

W przedmiocie przynależności do Kasy Krajowej innych podmiotów niż kas Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. (IV CSK 390/07, OSNC-ZD 2008/4/103) oraz w wyroku z dnia 2 kwietnia 2009 r. (IV CSK 485/08). Sąd Apelacyjny przyjął, że art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo- kredytowych (Dz. U. z 1996 r., nr 1, poz. 2 ze zm. - dalej, jako uskok) stanowi samodzielną, ustawową przyczynę ustania członkostwa, jak i niemożliwość jego uzyskania w Kasie Krajowej każdego podmiotu, który nie jest kasą oszczędnościowo- kredytową. Wskazał, że na rzecz tego poglądu przemawiają, poza argumentami wykładni gramatycznej, także względy celowościowe i systemowe.

Przyjęcie powyższego stanowiska, jak podkreślił Sąd Apelacyjny, sprawia, że pozbawiony znaczenia był sposób, w jaki pozwane Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych S.A. dokumentowało uzyskanie praw członkowskich w pozwanej Kasie Krajowej. Niezależnie od powyższego Sąd Apelacyjny uznał, że przekształcenia wskazane jako podstawa nabycia praw członkowskich przez pozwane Towarzystwo w pozwanej Kasie nie doprowadziły do nabycia tego członkostwa. Wyjaśnił, że z chwilą ustania H. Spółki z o.o., tj. z chwilą jej wykreślenia z rejestru KRS, w świetle art. 25 § 1 zdanie drugie prawa spółdzielczego (*lex specialis* w stosunku do art. 494 § 1 k.s.h.) Spółka ta powinna zostać skreślona z rejestru członków Kasy Krajowej.

Członkostwo Spółki H. gasłoby zatem z chwilą, gdy przestała ona istnieć jako podmiot praw, zatem nie mogło przechodzić na inne podmioty. Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych S. A. i Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa wniosły skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 17 kwietnia 2014 r. Skarżący zarzucili zaskarżonemu wyrokowi naruszenie prawa materialnego: art. 494 § 1 k.s.h., art. 25 § 1 zd. 2 prawa spółdzielczego, art. 33 ust. 1 zd. 2 uskok oraz naruszenia normy

procesowej zawartej w art. 365 § 1 k.p.c. Na tych podstawach skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku w całości przez oddalenie apelacji powódki w całości i zasądzenie na rzecz pozwanych kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew twierdzeniom zawartym w skardze kasacyjnej nie doszło do naruszenia art. 33 ust. 1 uskok, która ma zastosowanie do przekształceń podmiotowych w składzie kasy krajowej, do których doszło w czasie jej obowiązywania. Celowe jest podkreślenie, iż w ten sam sposób o członkostwie w kasie krajowej rozstrzyga art. 41 ust. 2 zdanie drugie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych (jedn. tekst Dz. U. 2013 r., 1450 ze zm.).

W wymienionym wyroku z dnia 26 stycznia 2008 r. Sąd Najwyższy nadał istotne znaczenie wykładni językowej tego przepisu, z której wynika negatywna norma, iż członkami kasy krajowej nie mogą być - poza kasami - inne podmioty. Przepis ten, zatem rozstrzyga jednoznacznie o możliwości bycia członkiem kasy krajowej od chwili wejścia w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo – kredytowych, tj. z dniem 5 lutego 1996 r. Jakikolwiek inny podmiot - poza kasami - nie może w żaden sposób stać się członkiem Kasy Krajowej. Dotyczy to także instytucji łączenia spółek prawa handlowego i przyjętej w art. 494 § 1 k.s.h. sukcesji uniwersalnej po stronie spółki przejmującej lub spółki nowo zawiązanej, które zgodnie z literalnym brzmieniem tego przepisu z dniem połączenia wstępują we wszystkie prawa i obowiązki spółki przejmowanej albo spółek łączących się przez zawiązanie. Ta generalna zasada doznaje jednak wyjątków. Do nich zalicza się art. 33 ust. 1 zdanie drugie uskok. Nie mogło wobec tego dojść do naruszenia art. 494 § 1 k.s.h.

Dla oceny członkostwa pozwanego Towarzystwa Finansowego nie ma znaczenia, czy i jakie inne podmioty były wcześniej członkami Kasy Krajowej. Słusznie podniósł Sąd Apelacyjny, iż w przedmiotowej sprawie chodzi o ustalenie, czy na skutek przekształceń po stronie spółki H., które nastąpiły po wejściu w życie

ustawy z dnia 15 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych, na zawiązaną w wyniku tych przekształceń spółkę - Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo - Kredytowych Spółkę Akcyjną przeszły prawa członkowskie w pozwanej Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo - Kredytowej.

Podzielając w pełni stanowisko przyjęte przez Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 16 stycznia 2008 r. (IV CSK 390/07) oraz dnia 2 kwietnia 2009 r. (IV CSK 485/08) oraz przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku odnośnie wykładni art. 31 ust. 1 uskok trzeba jeszcze raz podkreślić, iż przepis ten wyklucza na przyszłość członkostwo w kasie krajowej przez inne podmioty niż kasy. Jest to jedna z zasad organizacyjnych Kasy Krajowej.

Wykładnię językową wspierają też argumenty związane z procesem legislacyjnym. Wprawdzie, jak przyjmuje się powszechnie, intencja i wola ustawodawcy nie może przesądzać treści normy prawnej wyinterpretowanej z uchwalonego przepisu, to jednak w procesie wykładni nie powinno się od niej abstrahować. Szczególnie w tym wypadku są one pomocne w ustaleniu właściwej i sensownej normy prawnej. Okoliczności te uwzględnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. wskazując, że według pierwotnego projektu, art. 34 ust. 2, stanowiący odpowiednik uchwalonego art. 33 ust. 1 zdanie drugie, miał mieć następujące brzmienie: "Członkami Kasy Krajowej są wyłącznie kasy oraz podmioty zależne i podmioty powiązane z Kasą Krajową w rozumieniu odrębnych przepisów". W dyskusji poselskiej w Komisji Sejmowej Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów oraz Komisji Ustawodawczej: nad tym projektem podnoszono m.in. argumenty, że pozostawienie członkostwa w Kasie Krajowej innym, poza kasami, podmiotów, może doprowadzić do zdominowania przez nie działalności Kasy Krajowej i do powstania w niej niejasnych powiązań interesów, oraz że charakter prawny i struktura tych innych podmiotów nie przystają do charakteru i struktury prawnej kas. Ostatecznie zwyciężył pogląd, że członkami Kasy Krajowej mogą być wyłącznie kasy i w takim kształcie został uchwalony art. 33 ust. 1 uskok.

Za prezentowanym poglądem przemawiają, oprócz argumentów wykładni gramatycznej i historycznej, także ważne względy celowościowe i systemowe, do których także odniósł się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r.

analizując zawarte w ustawie uregulowania dotyczące stosunków pomiędzy Kasą Krajową a jej członkami dochodząc do wniosku, iż znaczna część tych relacji nie może wchodzić w grę wobec ewentualnych członków niebędących spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi. Kasa Krajowa nie może świadczyć na rzecz podmiotów niebędących kasami m.in. usług reprezentowania interesów przed organami administracji państwowej i organami samorządu terytorialnego, wyrażania opinii o projektach aktów prawnych dotyczących tych podmiotów, zapewnienia im doradztwa prawnego, organizacyjnego i finansowego, organizowania szkoleń i prowadzenia działalności wydawniczej związanej z ich działalnością oraz opracowywania jednolitych procedur świadczenia usług i prowadzenia dokumentacji oraz systemów informacyjnych. Jest jasne, że te działania mogą być wykonywane w stosunku do kas, a nie np. wobec pozwanej spółki. Tylko w stosunku do kas możliwa jest też realizacja podstawowego celu działalności Kasy Krajowej, sformułowanego w art. 34 uskok, którym jest zapewnienie stabilności kas oraz sprawowania nadzoru nad kasami dla zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonych w nich oszczędności oraz zgodności działania kas z przepisami ustawy, co - jak się wskazuje w doktrynie - stanowi odpowiednik uprawnienia przysługującego Komisji Nadzoru Finansowego w stosunku do banków. Wypełnienie tej funkcji kontrolnej Kasy Krajowej nie byłoby możliwe bez przeprowadzania lustracji, o której mowa w art. 31 ust. 3 ustawy, a która nie wchodzi w grę w stosunku do podmiotów niebędących kasami. Kasa nie może też, rzecz jasna, stosować względem takich podmiotów sankcji przewidzianych w art. 42 uskok. Zgodnie z tym przepisem, w razie stwierdzenia rażącego lub uporczywego naruszania przepisów prawa, Kasa Krajowa może zawiesić działalność kasy, ustanawiając jednocześnie zarządcę komisarycznego.

Jeszcze bardziej wyraziście widać to nieprzystosowanie organizacyjne i strukturalne takich podmiotów, jeśli chodzi o obowiązki członka wobec Kasy Krajowej. Na osiemnaście różnego rodzaju obowiązków z tytułu członkostwa w Kasie Krajowej tylko cztery mogłyby być wyegzekwowane od podmiotu niebędącego spółdzielczą kasą oszczędnościowo-kredytową.

Wszystkie te argumenty potwierdzają stanowisko, że w stanie prawnym obowiązującym od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r.

o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych członkami Kasy Krajowej mogą być wyłącznie kasy. Oznacza to, że inne podmioty nie mogą stać się członkami Kasy Krajowej będącej spółdzielnią osób prawnych, do której - w zakresie nieuregulowanym - zgodnie z art. 33 ust. 2 uskok, stosuje się, przepisy prawa spółdzielczego. Przepis ten jednoznacznie wskazuje, że przepisy uskok są przepisami szczególnymi wobec przepisów ustawy prawo spółdzielcze. Art. 33 ust. 1 uskok stanowi, zatem *lex specialis* wobec art. 25 § 1 zdanie drugie prawa spółdzielczego. Stanowi samodzielną, ustawową przyczynę ustania członkostwa w Krajowej Kasie każdego podmiotu, który nie jest kasą oszczędnościowo - kredytową (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 kwietnia 2009 r.).

Wbrew stanowisku wnoszących skargę kasacyjną, Sądy rozpoznające niniejszą sprawę nie były związane prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 25 listopada 2005 r. oddalającym powództwo SKOK [...] o ustalenie, że H. Spółka z o.o. nie jest członkiem Kasy Krajowej przeciwko tej Spółce i Kasie Krajowej. Według art. 365 § 1 k.p.c., orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Wobec braku podstaw do przyjęcia rozszerzonej prawomocności wymienionego wyroku Sądu Okręgowego, już tylko wobec braku tożsamości podmiotowej w obu procesach należy przyjąć, że rozstrzygnięcie określonego zagadnienia przy orzekaniu w jednej sprawie nie wyłącza dopuszczalności jego badania i oceny w innej sprawie. Niezależnie od podmiotowych granic prawomocności, stan związania prawomocnym wyrokiem, także gdy chodzi o rozstrzygnięcia prejudycjalne, odnosi się tylko do stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy, po którym nastąpiło wydanie tego wyroku. Wobec tego stan związania prawomocnym wyrokiem w innym procesie z udziałem tych samych stron może uchylić pojawienie się nowych, istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2009 r., II CSK 12/09, niepubl., z dnia 15 listopada 2013 r., V CSK 500/12, niepubl. Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2014 r. V CSK 433/13, niepubl.). Związanie prawomocnym orzeczeniem wyrażone w art. 365 § 1 k.p.c. zawiera w sobie zakaz ponownego prowadzenia sporu, ale co do

tych samych okoliczności faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia zakończono już sporu sądowego.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt rozpoznawanej skargi kasacyjnej należy, za Sądem drugiej instancji uwzględnić, iż doszło do zmiany stanu faktycznego w porównaniu do stanu faktycznego będącego podstawą rozstrzygnięcia w sprawie I C ...2/05 Sądu Okręgowego. Spółka H. przestała istnieć albowiem najpierw połączyła się ze spółką H. O. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością tworząc H. S. spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, który to podmiot został przejęty przez pozwane Towarzystwo Finansowe Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo - Kredytowych S. A.

Z tych wszystkich względów uznając, że skarga kasacyjna pozwanych nie ma uzasadnionych podstaw, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak wyżej, rozstrzygając o kosztach procesu na podstawie art. 98, 99 w związku z art. 391 § 1, 398²¹ k.p.c.